

հուած է անթերի, յիշատակարան չունի. ժամանակն է մօտ ժ.Ձ. դար: Սաղմոսի վերջում կան՝ «վասն սաղմոսի ժամատեղաց» խրատ և կանոններ և «Հաւատով խոստովանիմ» աղօթքը:

դ. Երեք թերթ մագաղաթեայ պահպանակի գրուած երկաթագորով, պարունակում է հատուածներ Ն. Կտակարանից:

է. Պատմութիւն Մովսիսի Կաղանկասացոյ, «Օրինակեալ և ձեռն Մկրտիչ արքեպիսկոպոսի Բաբամեանց երեսնցւոյ միաբանի Ս. Էջմիածնի՝ յաւուրս սարկաւազութեան իւրոյ յամի Տեառն 1839 և Դավրէժ»:

Ձեռագիրը գրուած է շղագրով, կապոյտ թղթի վրայ և է «Օրինակեալ բաղատառութեամբ ընդ դադարիարին որ և գրանոցի Աթոռոյն Էջմիածնի»:

դ. Պատմութիւն Յովնանու Դրախսանկեցոյ, օրինակած նոյն Բաբամեան սարկաւազի ձեռքով Դավրէժում 1839 թուին:

է. Ուղեցոյց Քրիստոնեական Ուղղափառ Վարդապետքեան, 1861 Գրքոյկիս յառաջարանը ունի ստորագրութիւն հեղինակի՝ «Մատթէոս կաթողիկոս ամենայն Հայոց»:

Մեծագլ Վարդապետ

Տ Ա Ճ Կ Ա Հ Ա Յ Ք

Յայտնի է, որ Երուսաղէմի վանքի աւագ լուսարարապետի պաշտօնը՝ կարեւորագոյններից մէկն է, որովհետեւ բացարձակապէս նրան է յանձնարարուած ոչ միայն եկեղեցու միջի պաշտօնավարութեան և տօնակատարութեան կարգադրութիւնը, այլ նաեւ ս. Յակոբոյ վանքի մասանց խորանի բանալին տօնաց որևէ հաշիւ տալու կամ ստանալու: Նա ընտրուած է ընդհանուր միաբանութեան կողմից և իւր պաշտօնը վարում է ցմահ, եթէ ինքը կամովին չէ հեռանում — Կիլիկիոյ ներկայ կաթողիկոսը մինչև իւր ընտրութիւնը յաթոռ Տանն Կիլիկիոյ աւագ լուսարարապետ էր —, եկեղեցու խորանի բանալին անձամբ վերցնում է «Գլխադրի» վրայից, որտեղ պահուած է նախկին լուսարարապետի մահուանից կամ հեռանալուց յետոյ և բանալով

խորանի դռները երկար դարերից պահպանուած անօթները, զգեստները խաչերը և եկեղեցական հնութիւնները իբրև սրբազան աւանդ իւր բացարձակ իշխանութեան տակն է առնում: Ամենալերջին լուսարապետը՝ Անուշեան վարդապետը մինչև իսկ իւր պաշտօնը չստանձնած, շատ շուտ մեռաւ, և նորա տեղը թափուր էր մնում: Այժմ Պօլսոյ թերթերում կարդում ենք, որ սրբազան Յարութիւն Պատրիարքը նամակով հաղորդել է Կ. Պօլիս, որ ընտրութիւն արդէն տեղի է ունեցել:

Յունիսի 16-ին Միաբանական Ընդհ. Ժողովը դումարուեր և ի ներկայութեան Ն. Սրբազնութեան, ամենայն օրինաւորութեամբ, խաղաղութեամբ ընտրութիւնը կատարելով, արդիւնքն եղած էր Տ. Վահրամ վրդ.ի ընտրութիւնը: Նախ քան զընտրութիւն ինք՝ Ա. Պատրիարք Հայրն և Ատենապետը յորդոր կարդացիւր են ընտրողաց խղճի մտօք կատարել, և հրաւիրել են ժողովականներն իրենց զիտողութիւններն ընկու ելձէ ունին:

Ա. Պատրիարքը ընտրուելիք լուսարապետին հանգամանքները թուելով, միաբանութեան կոչում՝ քրաւ. որ արժանաւոր լուսարապետ մ'ընտրէ հանդուցեալ Տ. Գաբրիէլ ծ. վ.ի տեղ: Ատենապետը նորին բարձր սրբազնութեան խօսածներէն նիւթ առնելով ընդարձակօրէն պարզեց և բացատրեց լուսարապետի մը պաշտօնի ու պարտաւորութեան ծանրութիւնը, վսեմ կոչումն ու նուիրականութիւնը, որով պիտի տնօրինէ և վարէ ու Աթուռոյ ներքին և արտաքին բոլոր հոգեւորական գործերը, ու Պատրիարքէն ետքը երկրորդ գլուխն և կառավարողն ըլլալով եկեղ-դասակարգին մէջ ևն: Հետեւեալը կոչում՝ քրաւ ընդհ. Ժողովոյն, որ իր քուէն միացնէ այնպիսի եկեղեցականի մը վրայ, որ օժտեալ ըլլայ լաւ հանգամանքներով և կարելի եղած բարեմասնութիւններով, շատ պաշտօններ վարած փորձառու մէկն ըլլայ, տարիքով և հասակաւ կատարեալ, որ պատկառանք ազդէ ամէնուն: Յետոյ հանդուցեալ Տ. Գաբրիէլ ծ. վ.ի նոր ստանձնած պաշտօնին մէջ ցոյց տուած բարեմասնութիւններն յիշելով խօսքը վերջացուց: Այնուհետեւ բաժանուեցան քուէից սպիտակ թղթերը, մէն մի անգամ իր քուէն նոյն թղթին վրայ զրելով կարգաւ բերաւ ու քուէտուփին մէջ ձգեց: Սոյն գործողութիւնը լրանալուն պէս, ատենապետը վիճակաւ չորս քննիչ նշանակեց և անմիջապէս քուէ-համարի գործողութիւն սկսաւ: Ատենապետը քուէները բարձրածայն կկարդար միշտ: Քուէհամարը լրացաւ և արդիւնքն այն

եղաւ, որ 22 քուէկց բացարձակ առաւելութեամբ Տ. Վահրամ վ. Աղարեանն ու Աթոռոյ աւագ լուսարարապետութեան պաշտօնին կոչուեցաւ և բարձրաձայն հռչակուեցաւ: Ասենապետը, ի դիմաց Դիւանին, շնորհաւորեց ժողովն որ նպատակադարձար և արժանաւոր ընտրութիւն մը կատարած էր յանձին Տ. Վահրամ վ. Աղարեանի և յանուն ժողովոյս նախագահէն խնդրեց, որ հեռագրաւ շնորհաւորէ: Ն. Արքադնութեան շնորհաւորական հեռագրէն յետոյ շատ հոգեւորականներ ալ հեռագրով և նամակով շնորհաւորեցին նորընտիր լուսարարապետը: Ընդհ. ժողովը կանոնաւորութեամբ և բարեկարգութեամբ սկսաւ ու խաղաղութեամբ վերջացաւ:

— Կարնոյ հին եկեղեցին վերջին երկրաշարժի ժամանակ սաստիկ փլառուել էր: Տեղական ժողովուրդը անմիջապէս հանդանակութիւն էր սկսել և շոշափելի նպաստ ստանալով ուրիշ անդերի հայերից, ձեռնարկել էր նորոգութեան: Այժմ Բիւզանդիանում կարդում ենք.

«Կարնոյ եկեղեցւոյն նորոգութիւնք աւարտելու մօտ են: Երեսնութեան մասնաժողովը չափազանց ծախքերու տեղի տուաւ: Ըսկատի անկիւնական պատուհանները դոթական ոճով շինելէ ետք, երբ տեսաւ թէ անճաշակ բան մ'եղաւ, օտիպուեցաւ դատ ծախք մ'ընելով վրաները fronteau շինելու: Մասնաւոր անկիւնական պատուհաններու քովի չորս հրեշտակները, դեղեցկադիտական շինուածք մը չըլլալէ դատ, մինչև անգը դրուիլը—ի բաց առեալ քարերը—40-50 լիրայի բեռ մ'եղաւ: Գերեզմանոտան քարերը ձրի ըլլալուն՝ ջարդու փշուր կ'ընէին, ծաղիկներ շինելու համար: Եկեղեցւոյ դուրսը գտնուած Ս. Տաճարին տանիքին քարերը վար առնուելով նոր քարերով կը սալադաստակուին: Նրա քարերը վար առնուեցան, կամարին մէջ բերաններն դէպ ի վար կտրուաւ շարուած կաւէ կտրածներ տեսնուեցան: Որոշ չի գիտցուիր թէ ինչ բանի համար դրուած են, ոմանք՝ տանիքը թեթիւ ըլլալու համար, ոմանք ալ ձայնի համար (acoustique) դրուած է կ'ըսեն, մինչ տաճարը շատ փոքր ըլլալուն, ձայնական ալիքներուն տեղ չկայ: 1500—1600 տարի առաջուան ճարտարապետութենէն ո՞վ կ'հասկանայ: Այս կտրածներէն մէկ երկուքն անդգուշութեամբ կտարեցան: Չափազանց հաստ էին և կարծես վարդեօին ձեռքէն նոր ելած:

— Արծնեան վարժարանին պարտէզին մէջ հիւրանոց կ'շինուի, հիւր եկող կրկններուն համար:

— Մշոյ Ս. Կարապետի միաբան, Կարնեցի Տ. Կորիւն Վրդ. Սրապետն, կարգ մը մասունքներ հետը բերած է քաղաքս Վանքին համար հանդանակութիւն ընելու զի կարօտ և խղճալի վիճակի մէջ է այդ ընդարձակ սրբալայրը:

— Երուսաղէմի Հայոց ա. Յակովբայ վանքի ընդարձակ կալուածները վաղուց ի վեր կառավարում է Տ. Ղեոնդ վարդապետը և պէտք է ասած լաւ է կառավարում: Վանքի եկամուտները նրա խելացի տնտեսութեան և շինարարական եռանդի շնորհիւ հեազհետէ աճում է, սակայն, ինչպէս տեղեկանում ենք Կ. Պօլսի բոլոր թերթերից, վանքի միաբանութեան մէջ նրա գործունէութեան դէմ կազմակերպուել է մի զօրեղ բողոքող կուսակցութիւն, որը խոստովանելով հանդերձ վարդապետի գործունէութեան արդիւնաւորութիւնը, պահանջում է որ նա միաբանութեան հաշիւ տայ: Բողոքողները տասներկու կէտով մեղադրանքներ են բարդում Ղեոնդ վարդապետի դէմ, միայն ծանրակշիւր հաշիւ չտալն է, և իրենց բողոքի ձայնը հասցրել են Կ. Պօլսի պատրիարքարանը և խնդրել, որ երկու կողմից մարդիկ կանչուին Պօլիս և պատասխան տան աղգային խառն ժողովի առաջ: Տ. Ղեոնդը կանչուել էր Պօլիս, ինչպէս տեղեկանում ենք, չկարողանալով գալ, խառը ժողովը որոշել էր քննիչ ուղարկել Երուսաղէմ: Այդ առթիւ «Բիւզանդիոն»ը գրում է.

Ինչպէս ծանուցինք երէկի թիւով (24 Սեպտեմբերի), Խառն ժողովն երէկի նստի մէջ սրուցեց Երուսաղէմ զրկել Պատրիարքարանի վարչական Դիւանին Պետ Բարթոլ թէլեան եֆէնտին, որ իր երկարամեայ փորձառութեամբ, մեծ յարմարութիւն ունի այսպիսի պաշտօնի մը համար: Ի սկզբան կ'սորհուէր պատգամաւորութիւն մը զրկել, անդամակցութեամբ Արօնական ժողովոյ Ա. Ատենապետ Տ. Գրիգորիս Սրբազանի և Տիգրան էֆ. Յուսուֆեանի, անոնց գործակից տալով Պատրիարքարանի գիւանադպիր մը: Բայց յարգելու համար Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարքին զիբաղգածութիւնը, առայժմ բաւական համարուեցաւ Պատրիարքարանի Ա. Դիւանապետը զրկել, կացութիւնը տեղւոյն վրայ քննելու, երկու կողմերուն ըսածները լաւ մը ուսումնասիրելու, և կարգադրութեան եղանակ մը գտնելու առաջարկելու պաշտօնով: Հաշուական, յարաբերական և ուրիշ կէտերու վրայ, պէտք եղած ուղղութիւնն իրենց ցոյց տալու համար, Ա. Պատրիարք Հայրն յատկապէս խմբագրուած հրահանգ մը կ'յանձնէ թէլեան էֆ.ին, որ մինչև ութ ժր ճամբայ պիտի ելնէ:

Արքուի թէ առ այժմ յիսուն լիւր համբու ծախք կ'տրուի թէլեան էֆ.ին:

Պարոն Թէլեան քննութիւնը կատարել և վերադարձել է Երուսաղէմից:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՔ

Նոյեմբեր ամսի 5-ին Պարսկաստանի և Հնդկաստանի Հայոց առաջնորդը, տէր Սահակ արքեպիսկոպոսը, ճանապարհ է ընկել դէպի Հնդկաստան այցելելու իւր հօտին: Նախապէս յայտնած լինելով ազգիս Վեհափառ Հայրապետին իւր դիտաւորութեան մասին, խնդրել և ստացել է շրջաբերական օրհնութեան կոնգակ ուղղուած այնտեղի տարագիր ժողովրդիս Այսպիսի մի ճանապարհորդութիւն կատուած է մեծամեծ դժուարութիւնների հետ, ցամաքային ճանապարհով Պարսկաստանից մինչև Հնդկաստան, կամ ծովային ճանապարհով՝ Սուէզեան ջրանցքի վրայով, որոնցից թէ մէկը և թէ միւսը, թէ շատ մեծածախս է և թէ ժամանակ շատ է պահանջուած: Հնդկաստան վերջին անգամ այցելել է հանգուցեալ տէր Եսայի արքեպիսկոպոսը, որի հետ պատահած մի քանի անախորժութիւններ տեղական հայերի կողմից թելադրել են տէր Սահակ արքեպիսկոպոսին շրջահայեաց լինել և իւր այցելութեանը աւելի պաշտօնական կերպարանք տալ: Այդ դիտաւորութեամբ նա Թեհրանի անգղիական դեսպանի միջոցով դիմել է Հնդկաստանի փոխարքային և յայտնել իւր դիտաւորութիւնը: Այժմ՝ նա Հնդկաստան է գնում՝ նախապէս օրոշուած ծրագրով, ամբողջ ճանապարհին նրան ցոյց կը տրուի պաշտօնական ընդունելութիւն, մի հանգամանք, որ կարեւորութիւն տալով նրա դիրքին, կը նպաստի կարգաւորելու մի շարք ազգային եկեղեցական խնդիրներ, որ տարիներից ի վեր մնացել էին առկախ: Բարի երթ սրբազան հօրը և յաջողութիւն իւր օգտակար ձեռնարկութիւններին: